

АКТИВНІ ЗАХОДИ ПРОТИДІЇ РОСІЙСЬКІЙ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Андрій Миколайович НОВІК,

здобувач кафедри міжнародних
відносин та стратегічних комунікацій
Военної академії імені Євгенія Березняка
<https://orcid.org/0009-0000-0272-3120>

ACTIVE MEASURES TO COUNTER RUSSIAN DISINFORMATION

The war started by Russia against our State actualized the need to find and use effective asymmetric means of countering Russian external aggression, a component of which is the active dissemination of disinformation. In the large-scale, all-encompassing confrontation in which Ukraine found itself, success is guaranteed exclusively by an active position. Ukraine should move to a biased application of active measures, in particular by monitoring and anticipating the Kremlin's disinformation efforts directed against Ukrainian society and the democratic world as a whole. It is critically necessary to monitor changes in the nature of the Russian propaganda apparatus as a complex multi-level structure capable of self-regulation, recovery and growth.

Розпочата Росією війна проти нашої Держави актуалізувала потребу пошуку та використання ефективних засобів протидії російській зовнішній агресії, зокрема асиметричних методів боротьби [1], зважаючи на супроводження воєнної агресії так званими “нелінійними” (не військовими) діями. Застосування таких заходів передбачені Воєнною доктриною РФ, основні положення оновленого варіанту якої сформульовані ще в 2013 році російським генералом В. Герасимовим [2]. Зокрема, було зазначено: “широкого поширення набули асиметричні дії, які дозволяють нівелювати перевагу противника у збройній боротьбі. До них відносяться використання сил спеціальних операцій і внутрішньої опозиції для створення постійно діючого фронту на всій території держави, що протистоїть, а також інформаційний вплив, форми і способи якого постійно вдосконалюються”.

За словами В. Герасимова, невійськові засоби перевищили вплив військової сили для досягнення стратегічних і політичних цілей. Із зазначеного випливає, що використовуючи дезінформацію як зброю, Росія воює не лише там, де застосовуються її збройні сили. Певною мірою використання дезінформації – це можливість провадити своєрідну форму війни практично з усім цивілізованим світом [3]. Таким чином, російська дезінформація є лише елементом (складовою частиною) більш тотальної (гібридної) війни Росії.

Під час “холодної війни” Радянський Союз з метою досягнення власних зовнішньополітичних цілей широко застосовував проти США так звані “активні заходи”, які включали поширення дезінформації, використання агентів впливу та організацій прикриття, маніпулювання ЗМІ та інші методи. В наш час ці самі методи застосовуються в межах російської гібридної війни, насамперед проти України [4].

Дослідником Л. Ароном з Американського інституту підприємництва (одного з ключових аналітичних центрів “неоконсерваторів”) зазначено: “Фейкові

новини – це давня та добре описана стратегія. Як і хакінг, вона спрямована на розмивання легітимності демократичних інститутів та процедур. За часів Радянського Союзу дезінформація була одним із найпоширеніших “активних заходів” КДБ проти Заходу. Володимир Путін, який є випускником Червонопрапорного інституту КДБ СРСР, безсумнівно, вивчав ці техніки. Він просто адаптував їх до нових умов” [5].

Особливістю конструювання фейкових новин державою-агресором є використання імперських та радянських пропагандистських наративів, перекручування чи підтасування фактів, інсинуацій тощо, задля завдання не лише репутаційної шкоди Україні (нібито процвітання нацизму в країні), але й приховування своєї прямої агресії, внаслідок якої окуповано значну частину території України. Крім того, дискредитації підлягають не лише західні демократії та їх лідери, але й демократичні політичні системи та режими [6].

Виникає необхідність системного моніторингу дезінформаційних зусиль Кремля, спрямованих проти українського суспільства та демократичного світу в цілому, а також перманентного відслідковування змін у характері діяльності пропагандистського апарату Росії.

Публікація Державного департаменту США щодо стовпів російської дезінформації розкриває механізм функціонування пропагандистської машини РФ [7]. При цьому діяльність російської влади кваліфіковано як “основну загрозу” у сфері дезінформації, що вказує на серйозність процесів, величезний масштаб і значну ефективність російської пропагандистської машини. Російську машину пропаганди пропонується розглядати як екосистему, тобто складну багаторівневу структуру, здатну до саморегуляції, відновлення та розростання.

Крім п’яти стовпів російської дезінформації (офіційна комунікація влади РФ, глобальна інформаційна служба за державний кошт, проксі-ресурси, соціальні мережі, кібер-дезінформація) широкого застосування набули сформовані на пострадянському просторі організаційні структури впливу. Зокрема, РПЦ МП є однією з потужних організацій впливу РФ в Україні, поруч із афілійованими з Росією політичними силами (приклад – політична партія ОПЗЖ), безліччю громадських організацій (приклад - /рос./ “Россотрудничество”) та агентурою впливу (зокрема в інфопросторі /блогосфера тощо/), які діють на території України. Цей вплив, спрямований в першу чергу на населення, а також на державні і недержавні інститути в політичній, соціальній, економічній, когнітивній та інших сферах, поширюється російською стороною не лише в Україні, а й на всьому пострадянському просторі та за його межами.

Критично необхідними є дії української влади, спрямовані на обмеження присутності в нашій Державі організацій, афілійованих з державою-агресором.

Ще 2,5 тис. років тому китайський філософ Сунь-Цзи сформулював принципи сучасних гібридних воєн [8], з яких варто взяти на озброєння твердження: не можливо отримати перемогу граючи за правилами супротивника, як і не можливо перемогти, зайшовши в глуху оборону.

В широкомасштабному, всеохоплюючому протиборстві, в якому опинилась Україна, успіх гарантує виключно активна позиція.

За означенням, “протидія” – дія, що спрямована проти іншої дії, перешкоджає їй [9]. Отже, протидія може бути проведеною як у відповідь на дію, так і на її випередження, тобто превентивного характеру. Адже, однією справою є спростування вже оприлюдненої дезінформації (реактивний захід), але зовсім іншою – її трактування на випередження (активний захід).

Задля досягнення власної вигоди держави світу широко застосовують різноманітні гібридні технології впливу на конкурентів (супротивників), у тому числі силами розвідувальних органів [10]. В умовах кризи світового політичного порядку Україні варто займати не лише позиції оборони (відстоювання та захисту власних інтересів), але й переходити до упередженого застосування аналогічного інструментарію.

Згідно з Законом України “Про розвідку”, розвідувальні органи організують і проводять спеціальні (активні) заходи, які спрямовані на сприяння реалізації національних інтересів України, протидію намірам, планам і діям, що створюють зовнішні загрози національній безпеці України [11]. Однією із загроз національній безпеці України безперечно є поширення російської дезінформації.

В експертному середовищі, в тому числі країни-агресора, поширене переконання, що ядерну державу не можливо перемогти у відкритому протистоянні, проте її можливо зруйнувати з середини [12]. З огляду на зазначене виникає потреба ефективного застосування асиметричних (нелінійних) методів боротьби. На сьогодні серед головних складових асиметричної війни прийнято вважати партизанську війну та пасивний (несиловий) спротив руху опору (поруч із терористичними актами та психологічною війною) [13].

Оскільки найпростішим способом досягнення асиметрії в сучасному воєнному конфлікті з потужним супротивником є пошук ще більш сильного союзника [1], дієвим видається об'єднання зусиль з протидії російському впливу шляхом створення відповідної коаліції з міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Леонов В., Ворочич Б. Парадокс асиметрії в сучасних міжнародних збройних конфліктах. Збірник наукових праць ЦВСД НУОУ. 2016. URL: <http://znp-cvds.nuou.org.ua/article/view/127737/122548> (дата звернення: 20.11.2023).
2. Ценность науки в предвидении. Новые вызовы требуют переосмыслить формы и способы ведения боевых действий. URL: <https://web.archive.org/web/20170820160806/http://www.vpk-news.ru/articles/14632> (дата звернення: 20.11.2023).
3. Солонько О. Інфодемія. Зброя дезінформації у вірусну епоху. Видавництво Markobook, 2023, 392 с.
4. “Активні заходи” СРСР проти США: пролог до гібридної війни: аналіт. доп. / Д. В. Дубов, А.В. Баровська, Т. О. Ісакова, І. О. Коваль, В. П. Горбулін; за заг. ред. Д. В. Дубова. К.: НІСД, 2017, 88 с.
5. Aron L. Russian subversion of Western democracies is old news. URL: <https://www.aei.org/publication/russianhacking-subversion-of-western-democracies-old-news/> (дата звернення: 27.11.2023).
6. Ablazov I., Karmazina M. Disinformation as a form of aggression: Ukraine and its partners amidst the Russian fake news (early 2021). URL: <https://psssj.eu/index.php/ojsdata/article/view/56> (дата звернення: 28.11.2023).
7. Pillars of Russia’s Disinformation and Propaganda Ecosystem. URL: https://www.state.gov/wp-content/uploads/2020/08/Pillars-of-Russia%E2%80%99s-Disinformation-and-Propaganda-Ecosystem_08-04-20.pdf (дата звернення: 29.11.2023).

8. Сунь-дзи. Мистецтво війни (переклад з кит.) / Сунь-дзи. Львів: Видавництво Старого лева, 2015, 112 с.

9. Академічний тлумачний словник української мови. URL: <https://sum.in.ua> (дата звернення: 26.11.2023).

10. Ворона О. Спеціальні заходи впливу: монографія в 2-х томах (друге видання). Київ: МО України, 2017, 875 с.

11. Про розвідку: Закон України від 17.09.2020 № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/912-20#Text> (дата звернення: 26.11.2023).

12. Розпад Росії: Путін апелює до глибинних страхів еліти та рядових росіян. URL: <https://news.uifuture.org/rozpad-rosii-putin-apelyuie-do-glibinni/> (дата звернення: 07.11.2023).

13. Горбулін В. “Как победить Россию в войне будущего”. Киев: Брайт Букс, 2020, 256 с., с. 70.